

ΑΘΗΝΑΪΚΟΣ ΥΔΡΟΚΕΦΑΛΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ.
ΧΩΡΑ ΣΥΝΟΡΩΝ SOS

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Για την Αθήνα και το μέλλον της έγινε πληθώρα συνεδρίων. Το ΤΕΕ μόνο πραγματοποίησε σειρά εκδηλώσεων για την ιστορία της, το μέλλον, τον σχεδιασμό, τις μεγάλες παρεμβάσεις κ.ά. που τις θεωρεί σημαντικές.¹ Πάντα αναζητήθηκαν απλά βελτιώσεις της υφιστάμενης κατάστασης, όπου το 1/3 του πληθυσμού της χώρας είναι σπιταγμένο σε μια πόλη και εκεί είναι συγκεντρωμένες οι διοικητικές, οικονομικές, πνευματικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, χωρίς διεθνές προηγούμενο, ενώ οι συνθήκες ζωής συνεχώς επιδεινώνονται.

Στόχος λοιπόν του Συνεδρίου αυτού διακηρύχθηκε, όχι η επανάληψη των γνωστών απόψεων, αλλά η αναζήτηση ταυτότητας της Αθήνας, η σχέση της με την υπόλοιπη χώρα και η αντιμετώπιση των προβλημάτων με νέο πνεύμα. Έτσι δίνεται έμφαση στη διεθνή συμμετοχή, ενώ ταυτόχρονα εξορκίζεται η μεταφορά και μίμηση προτύπων και πολιτικών των βορείων εταίρων μας, με τις πόλεις των οποίων άλλωστε θεωρείται αδύνατος ο συναγωνισμός. Παρίσι, Λονδίνο, Βερολίνο, Βαρκελώνη ξεπέρασαν την εκτατική² τους περίοδο, ενώ στην Αθήνα –μοναδικό παράδειγμα συγκεντρωτισμού και επέκτασης– κανένα ρυθμιστικό δεν εφαρμόστηκε ποτέ, αφού σκοντάφτει στα κατεστημένα συμφέροντα.

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ

Στον σχηματισμό του νέου ελληνικού κράτους έλειπαν τα ακτινοβόλα αστικά κέντρα (Κων/πολη, Σμύρνη, Αλεξάνδρεια, Θεσσαλονίκη), έτσι η μικρή ιστορική Αθήνα με κεντροβαρική θέση ορίστηκε πρωτεύουσα³ το 1853 με μόλις 36.000 κατοίκους. Με την εγκαθίδρυση μοναρχικού καθεστώτος, ξεκίνησε ως αγορά και ως στρατιωτικοδιοικητικό κέντρο, παρά ως χώρος ανάπτυξης παραγωγικών δυνάμεων. Αποτέλεσμα: δύσμορφη καπιταλιστική εξέλιξη.⁴ Το 1981 φθάνει τα 3,5 εκ. με πυκνότητα > 7.000 κατ./km², εκατονταπλάσια του μέσου όρου της χώρας. Οι αιτίες⁵ βρίσκονται στη συσσώρευση προσφύγων από τη Μικρασιατική καταστροφή, την ερήμωση της υπαίθρου λόγω κατοχής και εμφυλίου και την υποταγή της γεωργίας στις τραπεζο-κρατικές παρεμβάσεις και το εμπορικό κεφάλαιο,⁶ σε συνδυασμό με το προνόμιο προσφοράς εργασίας λόγω εκβιομηχάνισης της Αθήνας.

ΥΔΡΟΚΕΦΑΛΙΣΜΟΣ

Η συσσώρευση σε βάρος της υπόλοιπης χώρας και οι δυσπλασίες της σημερινής Αθήνας (όπως σωρεία αυθαιρέτων και μη κατοικιών χωρίς κοινωνικές εξυπηρετήσεις) μετασχηματίζουν την Ελλάδα σε επικίνδυνα περιθωριακή χώρα συνόρων. Η βαρύτητα του γεγονότος αυτού διέφυγε τελείως από το Α΄ Συνέδριο «Ένα Όραμα για την Αθήνα». Στο Ε.Δ. 1891 αναφέρθηκε ότι το Συνέδριο αποτέλεσε μεγάλη επιτυχία. «Όραμα» του Συνεδρίου υπήρξε η αντιμετώπιση ανάπτυξης της μητροπολιτικής περιοχής Αθηνών, με διευρυμένη, ενισχυμένη αυτοδιοίκηση. Φαντασθείτε «ένα διοικητικό όραμα»! Αναφέρθηκε μάλιστα ότι η διοικητικά υποανάπτυκτη Αθήνα είναι η ξεχασμένη Ελλάδα! Δικαιολογημένα λοιπόν συνάδελφος της επαρχίας αναρωτιέται (Ε.Δ. 1892) για ποιον θα γίνει ανάπτυξη στην «ξεχασμένη» Αθήνα; Για τους εντολοδόχους αποικιοκρατικών συμβάσεων που μετατρέπον, π.χ., το Θριάσιο Πεδίο σε δεξαμενή καυσίμων, ενώ παραμελούνται ολόκληροι νομοί, όπως Φωκίδος, Αιτωλοακαρνανίας, Άρτας, Θεσπρωτίας, Γρεβενών και οι νομοί Μακεδονίας, Θράκης και Νήσων Αν. Αιγαίου; Μία μόνο συνήθης βροχή μετά από λίγες μέρες αναίρεσε τη φιλοσοφία περί ανάπτυξης του Α΄ Συνεδρίου και άφησε να διαφανούν τα πραγματικά προβλήματα αυθαιρέτης, άνευ όρων και ορίων ανάπτυξης μιας Αθήνας - έρμαιου της ασυδοσίας συμφερόντων του αθηνοκεντρικού κατεστημένου. Πρόσφατα, σε κύριο σχόλιο (Ε.Δ. 1914), δηλώνεται ότι δεν υπάρχει ούτε ελπίδα ούτε όραμα: αυτό συνεχίζει να αναζητείται για να μεταλλάξει τη μητροπολιτική περιοχή σε πόλη φιλόξενη, ενώ τα προβλήματά της αναστέλλουν την ανάπτυξη της όλης χώρας, νομοτέλεια που υποστηρίχθηκε πρόσφατα στο Συνέδριο της UIA και της HABITAT II. Αλλά η νοσοτροπία συμφερόντων, υπόλογον για τη συσσώρευση αυτή, δεν σταματάει ούτε μπροστά στους εθνικούς κινδύνους που επιτάσσουν αποκέντρωση προς νησιά, Θράκη και σύνορα. Στρεβλώσεις που έφεραν την Αθήνα σε δεινή περιβαλλοντική θέση δεν μπορούν να διορθωθούν με εξαγγελίες πολεοδομικών μελετών, δημοσίων έργων, με επίκληση του παλαιού δόγματος «σωτηρίας της πρωτεύουσας» και αποικιοκρατική κατανομή επενδύσεων, σε βάρος της Εγνατίας, συνδέσμου Ανατολής-Δύσης, του σιδηροδρομικού δικτύου, που από το 1987 αναμένεται ο εκσυγχρονισμός του, του ενεργειακού, τηλεπικοινωνιακού δικτύου κ.ά.

Στη Στρογγυλή Τράπεζα που επακολούθησε του Α΄ Συνεδρίου (Ε.Δ. 1829) αναφέρθηκε αναντιστοιχία συνεδρίου και πορισμάτων, που απλά εύχονται για όραμα. Τέλος, πολλοί προσπάθησαν να αποσεισουν τις προφανείς ευθύνες τους: ο Δήμος και ο Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας ΕΜΠ, που δεν εκπροσωπήθηκαν, το ΥΠΕΧΩΔΕ εναντίον του Οργανισμού Ρυθμιστικού, που έχει υποβαθμιστεί, αν και παίζει τον ρόλο του μητροπολιτικού συντονιστή, κατά τον ΣΑΔΑΣ.

Στο Β΄ Συνέδριο οι οργανωτές του προβλέπουν συνέχιση του προβληματισμού του Α΄ Συνεδρίου και άλλων παλαιότερων, για συγκεκριμενοποίηση του οράματος και αξιοποίηση των αλλαγών από τα μεγάλα έργα. Χαρακτηριστικά, αριστερή πα-

ράταξη (Ε.Δ. 1909/96) σχολιάζει πως η θεματική ενότητα «Μητροπολιτική περιοχή μέσα στον εθνικό και διεθνή χώρο» δεν αναφέρει τίποτε για υδροκεφαλισμό της Αθήνας και την ανάγκη αποκέντρωσης προς την υπόλοιπη χώρα, την οποία απέλπιδε αυτή απομυζά. Μόνον τυπικά αναφέρεται στην «ταυτότητα Αθήνας-υπόλοιπης χώρας». Όταν το πρόγραμμα, οι εισηγητές και ο φορέας προέλευσής τους, κάθε άλλο παρά πανελλήνια εμβέλεια απεικονίζουν, η οπτική εισηγητών συνδεδεμένων με το αθηνοκεντρικό κατεστημένο, του οποίου ζητείται η μεταβολή, είναι εύλογο να παρυσιάζεται ομιχλώδης, αν όχι στρεβλή.

ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΚΡΙΣΗ

Αν και με κίνητρα δημιουργήθηκαν συνθήκες επενδύσεων στην επαρχία, η αποκέντρωση δεν πραγματοποιείται,⁷ γιατί και, είναι αδύνατη μαζική μετακίνηση προς την επαρχία υπαλλήλων, χαριστικά διορισμένων στην Αθήνα, και υπάρχει φόβος απώλειας της πολιτικής επιρροής. Οι επιχειρήσεις αντί να επενδύουν σε εξοπλισμό, μεθόδους παραγωγής και ειδικούς, επενδύουν σε κοινωνικοπολιτική επιρροή. Διότι η πολιτική παροχών προς το κεφάλαιο, κατά τους ομιλητές, δημιούργησε επιχειρήσεις κρατικοδίαιτες και όχι βασισμένες στους νόμους της αγοράς. Ούτε ελπίζεται προσέλκυση μεγάλων εταιρειών της ΕΕ χωρίς βιώσιμη, ισόρροπη ανάπτυξη του παραγωγικού ιστού, με περιβαλλοντική μόλυνση και περιφερειακές ανισότητες (Ε.Δ. 1843, αειφόρος πόλη). Οι δημόσιες επιχειρήσεις επιπλέον χαρακτηρίζονται από ελεμματική διαχείριση.⁸ Το κράτος αναπαράγει το μοντέλο μητρόπολη-περιφέρεια ώστε κάθε αναδόμηση να περνά αναγκαστικά απ' αυτό. Η άναρχη οικιστική και βιομηχανική ανάπτυξη συνετέλεσαν στη ραγδαία υποβάθμιση του ελληνικού περιβάλλοντος⁹: δηλητηριάζεται ο αέρας¹⁰, το νερό και οι τροφικές αλυσίδες. Η γενετική κληρονομιά των οργανισμών και το κλίμα αλλοιώνονται, αυξάνει η θνησιμότητα, καταστρέφονται τα ανθρώπινα έργα.¹¹ Αντιμετωπίζουμε λοιπόν μια πόλη σε σταθερή διαρθρωτική και περιβαλλοντική κρίση, με προβλήματα επιβίωσης και όχι εξωραϊσμού και αναβάθμισης.

ΜΕΤΡΑ

Χρειάζεται ισομερής κατανομή, και πληθυσμού και οικονομικού δυναμικού, σε επίπεδο χώρας (Ε.Δ. 1837/Άρθρο). Μικρή λύση δεν υπάρχει. Επιβάλλονται μέτρα γενναία, με ανυποχώρητη κρατική βούληση,¹² υπέρ των συμφερόντων του αθηναϊκού και ελληνικού λαού και όχι των ολίγων· με ακρογωνιαίο λίθο την ουσιαστική αποκέντρωση και περιφερειακή ανάπτυξη, που αφορά τον μετασχηματισμό και όχι μόνο μεταφορά εξουσίας. Κάθε δημόσιο έργο στη χώρα να προτείνεται με πρόσθετο κριτήριο την αποκέντρωση. Ο χωροταξικός σχεδιασμός, απαραίτητος για την υλοποίηση δημοσίων έργων στη χώρα, επειδή βασίζεται σε συνεχή διαδικασία λήψης αποφάσεων, απαιτεί διοικητική αναδιάρθρωση,¹³ όπως Β' και Γ' βαθμό Αυτοδιοίκησης

-με χαρακτηρα αντιγραφειοκρατικό, παραγωγικό, αυτεξούσιο-, συνεπικουρούμενης από την κεντρική διοίκηση και την ενεργό συμμετοχή του πολίτη. Αποκέντρωση και αποσυμφόρηση στην κλίμακα της Αθήνας και τέτοιες διαδικασίες που αναφέρθηκαν απαιτούν επανασύσταση συνοικιών ή έστω διάσπαση και ιεράρχηση του χώρου με προσεκτικό σχεδιασμό, όχι μόνο αθηναϊκό ή αττικό, αλλά ελληνικό. Οι υποψήφιοι δήμαρχοι, με πέντε μονολόγους τους, αναφέρθηκαν αόριστα στα επιμέρους, όπως συμμετοχή των πολιτών, αύξηση και ενοποίηση πρασίνου και μέσων μαζικής μεταφοράς, και λιγότερο στους τρόπους αντιμετώπισης της μητροπολιτικής περιοχής. Κάποιοι δειλά αναφέρθηκαν στην ανακοπή της πληθυσμιακής αύξησης, κανείς όμως δεν τόνισε πως μια πόλη 3,5 εκ., με υποδομή για 1,5 εκ., δεν μπορεί να καλύψει με έργα τη διαφορά, χωρίς σημαντική μείωση του πληθυσμού της. Είναι βέβαια αναποτελεσματικά μόνο μέτρα, νομοθετικά και αστυνομικά παιδαγωγικού χαρακτήρα,¹⁴ για περιορισμό νέων βιομηχανιών και μεταφορά τω ρυπογόνων, μείωση της κυκλοφορίας των ΙΧ, πολεοδομικές ρυθμίσεις, «αεραγωγούς μέσω ζωνών πρασίνου¹⁵», μέτρα αντιρρύπανσης ή μεταφορά υπουργείων εκτός κέντρου. Πολύ λιγότερο συμβάλει η θεσμοθέτηση νέων οργάνων, Συμβουλίων, Ινστιτούτων¹⁶ κ.ά., που εξυπηρετεί πελατειακές σχέσεις.

ΟΡΑΜΑ

Αποκέντρωση όμως στην κλίμακα της όλης χώρας σημαίνει προοδευτική μετάβαση από κάποια σταθεροποίηση των παραγωγικών, διοικητικών δραστηριοτήτων και του πληθυσμού της Αθήνας σε δραστική μείωσή τους με ελκυσμό από κατάλληλα σημεία της χώρας, μετά από συστηματική προετοιμασία δεκαετιών. Ο πληθυσμός προοδευτικά θα μειωθεί, επιστρέφοντας στους τόπους προέλευσής του, με την προϋπόθεση δημιουργίας εκεί παραγωγικών δραστηριοτήτων. Οι πόλεις, κατά τον Berlage, δεν επεκτείνονται επ' αόριστον· πρέπει να επικεντρώνονται στη σύσφιξη και ανανέωση του ιστού τους. Χιουμοριστικά προτάθηκε μείωση,¹⁷ με εγκατάλειψη ή και κατεδάφιση παντός μη αρχαιολογικού και διατηρητέου κτίσματος. Πράγμα που υπογραμμίζει, εντούτοις, την τόλμη και ριζοσπαστικότητα των απαιτούμενων μέτρων, που δυστυχώς απουσιάζει. Έτσι, το όραμα για την Αθήνα του 21ου αιώνα είναι μια Αθήνα πολιτιστικο-πνευματική πρωτεύουσα με μειωμένη τη σημερινή της διοικητική και παραγωγική δραστηριότητα που την πνίγει, μια Αθήνα χωρίς τη γνωστή νοοτροπία ασυδοσίας, νεοπλουτισμού, απληστίας, ατομισμού, μια ανθρώπινη πόλη.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ενημερωτικό δελτίο* ΤΕΕ 1820
2. Ενημερωτικό δελτίο ΤΕΕ 1822
3. Ομάς Επιστημόνων (εισηγητής Γ. Σταθάκης), *Τα αίτια των περιφερειακών ανισοτήτων στη Χώρα μας*, Συνέδριο για την Ανάπτυξη της Ελλάδος, Αθήνα 1981

4. Νικολινάκος Μ., *Ο Ελληνικός καπιταλισμός*, Αθήνα 1976
5. *Τεχνικά Χρονικά*, Επιστημονική έκδοση ΤΕΕ 8/3, σ. 215, Αθήνα 1988
6. Χριστοδούλου Δ., «Εξάρτηση, Κράτος & Περιφερειακό ζήτημα στην Ελλάδα, Εισηγήσεις Συνεδρίου», Θεσσαλονίκη 1984
7. Νικολινάκος Μ., «Το κράτος και ο δημόσιος τομέας στο οικονομικό σύστημα της Ελλάδος», Συνέδριο για την Ανάπτυξη της Ελλάδος, Αθήνα 1981
8. Μαρή Μ., «Η εξέλιξη βασικών χαρακτηριστικών του προϋπολογισμού τα τελευταία 30 χρόνια», Συνέδριο για την Ανάπτυξη της Ελλάδος, Αθήνα 1981
9. ΠΑΣΚ Βιολόγων, «Οι αναπτυξιακές επιλογές από τη σκοπιά των βιολογικών Επιστημών», Συνέδριο για την ανάπτυξη της Ελλάδος, Αθήνα 1981
10. ΠΑΣΚ Φυσικών, «Η ρύπανση του Περιβάλλοντος», Συνέδριο για την Ανάπτυξη της Ελλάδος, Αθήνα 1981
11. ΠΑΣΚ Βιολόγων, *ό.π.* 9
12. Μπεριάτος Η. «Χωροταξικός σχεδιασμός, περιφερειακή ανάπτυξη στην Ελληνική πραγματικότητα», Εισηγήσεις Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 1984
13. Νικολινάκος Μ., *ό.π.* 7 και Οργανωτική Επιτροπή Δημέρου, «Περιβαλλοντικά προβλήματα της Αθήνας», *Τεχνικά Χρονικά* 1/90
14. Ελληνική Εταιρεία Προστασίας Θαλασσίου Περιβάλλοντος, Θαλάσσιο Περιβάλλον στην περιοχή Αθηνών, *Τεχνικά Χρονικά* 2/90
15. Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Περιβάλλοντος Αθηνών, *Τεχνικά Χρονικά* 2/90. Επίσης στην *Ελευθεροτυπία* της 20/9/94 χιουμοριστικά προτείνονται αεραγωγοί μεταφοράς καθαρού αέρα σε πολυκατοικίες, σύστημα εξαερισμού δρόμων, διώρυγες που διασχίζουν την Αθήνα από τον Ευβοϊκό ώς τον Σαρωνικό κ.ά.
16. Ανανεωτική Συνεργασία Μηχανικών Ελλάδος, «Αναζητείται Πολιτική για το περιβάλλον», *Τεχνικά Χρονικά*, 1/90
17. *Ελευθεροτυπία* 20/9/94 «Ένα όραμα φαντασίας για την Αθήνα»

* Γενικά η αναφορά στα ενημερωτικά δελτία ΤΕΕ γίνεται εντός κειμένου.